

Datum

2022-04-27

Vår referens

Paulina Franzén

Utvecklingssamordnare

paulina.franzen@malmo.se

Tjänsteskrivelse

Remiss från Riksdagsförvaltningen socialutskottet - Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU – Utredning som ett led i socialutskottets beredning av frågan om ändring i LVU ASN-2022-4067

Sammanfattning

Riksdagsförvaltningens socialutskott har i utredningen *Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU* lämnat förslag på ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Syftet är att skapa stabilitet, trygghet och kontinuitet för placerade barn.

Om förutsättningar för vård enl. § 2 eller 3 inte bedöms föreligga ska socialnämnden göra en prövning utifrån en ny grund för LVU. Vården ska kunna fortsätta om barnets hälsa och utveckling riskerar att skadas allvarligt om vården upphör. Vid bedömningen ska vad som bedöms vara barnets bästa vara avgörande.

Utredningen föreslår en begränsning av vårdnadshavares möjligheter till s.k. hemtagningsbegäran. Socialtjänsten behöver inte pröva en sådan begäran om det har gått mindre än sex månader från beslut gällande föregående hemtagningsbegäran.

Grunderna för den nya bestämmelsen om fortsatt vård enligt LVU behöver förtydligas. I annat fall riskerar bestämmelsen att bli svår att tillämpa. Begränsningen av möjligheten till hemtagningsbegäran välkomnas, men bör även omfatta vård enligt 3§ LVU.

Förslag till beslut

1. Arbetsmarknads- och socialnämnden godkänner yttrandet avseende remiss från riksdagsförvaltningens socialutskott – *Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU* enligt förvaltningens förslag.
2. Arbetsmarknads- och socialnämnden skickar yttrandet till Kommunstyrelsen.
3. Arbetsmarknads- och socialnämnden justerar paragrafen omedelbart.

Beslutsunderlag

- Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU – Utredning som ett led i socialutskottets beredning av fråga om ändring i LVU
- G-Tjänsteskrivelse ASN 220524 Remiss från Riksdagsförvaltningens socialutskott Barnets bästa vid fortsatt vård enl LVU
- Förslag till yttrande ASN 220524 Remiss från Riksdagsförvaltningens socialutskott Barnets bästa vid fortsatt vård enl LVU

Beslutsplanering

ASN presidieberedning 2022-05-04

Arbetsmarknads- och socialnämndens arbetsutskott 2022-05-12

Arbetsmarknads- och socialnämnden 2022-05-24

Beslutet skickas till

[Här skriver du vem beslutet ska skickas till efter att protokollet är justerat, ange funktion eller organisation. Uppgifterna överförs till protokoll och protokollsutdrag. I fliken expediera till, på ärendekortet, anger du fullständiga uppgifter som exempelvis e-postadress, som en information till nämndsekreteraren. Om beslutet inte ska expedieras, kan denna text och rubrik tas bort.]

Ärendet

Socialutskottet har i maj 2021 beslutat om ett uppdrag att utreda förutsättningarna att införa barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid prövning av upphörande av vård i familjehem enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. I uppdraget har ingått att göra en fördjupad analys av motsvarande förslag som lämnades i slutbetänkandet *Barns och ungas rätt vid tvångsvård* (SOU 2015:71). Utredningen har haft i uppdrag att analysera remisskritik av tidigare förslag, analysera konsekvenserna för ärendehantering i socialnämnden och förfarandet i domstol och lämna övriga nödvändiga författningsförslag. I uppdraget har ingått att ta del av det förslag som lämnats av Socialdepartementets särskilda utredare (Ds 2021:7) och som den 3 februari 2022 mynnat ut i lagrådsremissen *Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat*.

Parallellt med aktuell utredning och utöver ovan nämnda lagrådsremiss pågår flera andra utredningar som rör placerade barn. I augusti 2020 har utredningen Framtidens socialtjänst lämnat ett förslag till en ny socialtjänstlag. I januari 2021 har riksdagen beslutat om nio tillkännagivanden som rör tvångsvård av barn och unga. Slutligen har Socialstyrelsen under 2021 tagit fram sin rapport *Öppna insatser utan samtycke*, efter ett tilldelat regeringsuppdrag.

Nedan följer en sammanfattande redogörelse av utredningens förslag och överväganden. Redogörelsen följer strukturen i utredningen.

En prövning i två steg

Utredningens förslag:

När det inte längre finns förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § LVU och de omständigheter som ledde till ett beslut om vård har förändrats på ett genomgripande och varaktigt sätt ska socialnämnden som utgångspunkt besluta att vården ska upphöra.

Vården ska dock inte upphöra om förutsättningarna för fortsatt vård enligt andra stycket är uppfyllda.

Prövningen av om vården ska upphöra ska ske i två steg. I det första steget ska socialnämnden eller domstolen pröva om förutsättningarna för vård enligt 2 § eller 3 § LVU finns och om de omständigheter som motiverade vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Om prövningen leder till att förutsättningar för vård finns, eller att omständigheterna som motiverade vården inte har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt ska vården inte upphöra.

Om resultatet blir att förutsättningarna för vård inte längre finns och omständigheterna har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt går prövningen vidare till det andra steget, som utgör en ny grund för fortsatt vård enligt LVU. I detta steg ska en socialnämnd eller en domstol pröva om det finns en risk för att barns hälsa eller utveckling allvarligt skadas om vården upphör. Vid den bedömningen ska vad som bedöms vara bäst för barnet vara avgörande. Mer om detta följer i nästa förslag.

Att förändringen ska vara *varaktig* innebär att den inte ska vara tillfällig utan att den kan bedömas bestå över en längre tidsperiod och ha en mer permanent karaktär. Om vården exempelvis har föranletts av en förälders missbruk kan det spela in hur länge föräldern har varit drogfri.

Att det ska vara en *genomgripande* förändring innebär att det inte bör räcka med mindre förbättringar. Det kan exempelvis handla om en vårdnadshavare som har genomgått en positiv utveckling men fortfarande har en sådan bristande insikt i sin omsorgsförmåga att förändringen inte kan bedömas som genomgripande. Vad som utgör en varaktig och genomgripande förändring får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Utgångspunkten ska fortfarande vara att ett beslut om tvångsingripande är tillfälligt och att målet är att ett barn ska återförenas med sin vårdnadshavare. Nämnden ska ha en skyldighet att förbereda barnets återförening med vårdnadshavarna. Nämnden ska ge det stöd som krävs för att ge förutsättningar för återförening när så är möjligt och för ett fungerande umgänge.

En ny grund för fortsatt vård

Utredningens förslag

Även om förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre finns ska vården ändå fortsätta om barnets hälsa eller utveckling riskerar att allvarligt skadas om vården upphör. Vid bedömningen av denna risk ska vad som bedöms vara bäst för barnet vara avgörande.

Vid bedömningen enligt andra stycket ska bland annat följande beaktas:

- barnets inställning till vården och fortsatt placering samt vad barnet uttryckt i övrigt,
- barnets relation till vårdnadshavare, syskon, familjehemmet eller annan omsorgsgivare,
- barnets förankring i förskola eller skola och i den sociala miljön,

Utredningen föreslår att det införs en ny grund för fortsatt vård som förs in i ett nytt andra stycke i 21 § LVU. För att tillämpa den krävs att en socialnämnd eller en domstol har kommit fram till att förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre finns. Prövningen innebär att en socialnämnd eller en domstol ska bedöma om barnets hälsa eller utveckling riskerar att allvarligt skadas om vården upphör. Vid prövningen ska vad som bedöms vara bäst för barnet vara avgörande.

Utredningen har övervägt hur det syftet att stärka principen om barnets bästa och säkerställa trygghet, säkerhet och stabilitet för barn kan konkretiseras utan att utvidga möjligheterna till fortsatt vård mer än nödvändigt. I artikel 6 i barnkonventionen framgår att ett barn har rätt till liv och överlevnad och att en stat till det yttersta av sin förmåga ska säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Av artikel 9 i barnkonventionen framgår att ett barn bara får skiljas från sina föräldrar om det är nödvändigt för barnets bästa. Bedömningen handlar inte om att pröva om det är bättre för barnet att vara kvar i familjehemmet eller motsvarande. Det ska vara nödvändigt för barnets bästa att vara kvar i tvångsvård.

Det är inte tillräckligt att det finns en generell farhåga att barn i allmänhet påverkas negativt av ett uppbrott från en miljö. Det krävs att det finns konkreta omständigheter som starkt talar för att barnets hälsa eller utveckling *allvarligt* kan skadas. Begreppet *allvarligt* tar sikte på skadan och inte på risken som sådan. Detta skiljer sig från hur andra riskbedömningar är formulerade i LVU där det krävs att det finns en *påtaglig* risk. Om det i den föreslagna bestämmelsen skulle krävas att det finns en påtaglig risk för allvarlig skada kan det få till följd att bestämmelsen tillämpas alltför restriktivt.

Vad som bedöms vara bäst för barnet ska vara avgörande. En socialnämnd eller en domstol ska bedöma vad som är bäst för det enskilda barnet utifrån omständigheterna i målet. Ett beslut om vårdens upphörande – eller att vården ska fortsätta – ska innehålla en motivering där det ska framgå vilka aspekter beslutsfattaren har ansett vara relevanta i bedömningen och hur dessa har vägts mot varandra.

Tidigare utredningar vars förslag har innehållit en bedömning av barnets bästa har fått kritik för att begreppet kan leda till rättsosäkra bedömningar. Därför har utredningen valt en ordning där ett antal omständigheter ska ingå vid bedömningen av barnets bästa. En sådan formulering skapar förutsättningar för ett likartat tillvägagångssätt, högre förutsebarhet och stödjer rättstillämparen.

Uppräkningen av omständigheter är inte uttömmande. Även andra omständigheter än de som framgår av bestämmelsen kan ha betydelse i det enskilda fallet, om dessa innebär att barnets hälsa eller utveckling riskerar att allvarligt skadas om vården upphör. Omständigheterna är allmänt hållna, i syfte att tydliggöra att samma omständighet kan ha olika betydelse för två olika barn. Omständigheterna kan inte rangordnas efter vilken betydelse de har.

Bestämmelsen ska vara tillämplig även för barn som är placerade med stöd av 3 § LVU

Utredningens förslag

Bestämmelsen om upphörande av vård ska innefatta både barn som är placerade med stöd av 2 § LVU och barn som är placerade med stöd av 3 § LVU.

En ung person, det vill säga mellan 18 och 20 år, omfattas däremot inte av bestämmelsen.

För att få en sammanhängande lagstiftning bedömer utredningen att alla barn som placeras med stöd av LVU ska omfattas av förslaget. Detta gäller alltså oavsett om ett barn är placerat med stöd av 2 eller 3 § LVU och oavsett i vilket slags hem eller boende barnet är placerat.

Utredningen bedömer att bestämmelsen främst kommer att tillämpas när det gäller barn som är placerade i ett familjehem med stöd av 2 § LVU. Det kan dock uppkomma situationer där utredningens förslag kan bli aktuellt att tillämpa även på barn som är placerade med stöd av 3 § LVU. Dessa ska därför inte exkluderas från bestämmelsen.

Förslaget om fortsatt vård enligt LVU är endast tillämplig på barn. Unga personer, det vill säga mellan 18 och 20 år, kan inte vara kvar i tvångsvård om förutsättningarna för vård enligt 3 § LVU inte längre föreligger.

Socialnämnden ska revidera vårdplanen

Utredningens förslag

Om vården ska fortsätta med stöd av andra stycket ska socialnämnden revidera vårdplanen i enlighet med 11 kap. 3 § SoL.

Det huvudsakliga syftet med utredningens förslag är inte att fler barn ska vårdas med stöd av LVU eller att ett barn ska vårdas längre än nödvändigt med stöd av lagen. Socialnämnden ska revidera vårdplanen om vården ska fortsätta med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU. Den reviderade vårdplanen bör ta sin utgångspunkt i de skäl som en socialnämnd eller en domstol har anfört till stöd för att vården ska fortsätta.

Socialnämndens skyldighet att anordna en vårdplan samt att revidera den följer redan av 11 kap. 3 § SoL. För att särskilt poängtera vikten av att socialnämnden har en plan och en tanke med den fortsatta vården bör bestämmelsen formuleras som en skyldighet.

Vård som fortsatt enligt utredningens förslag till 21 § andra stycket LVU upphör när barnet fyllt 18 år

Utredningens förslag

Nuvarande bestämmelser om vårdens upphörande kompletteras med en bestämmelse som innebär att vård som har fortsatt enligt utredningens förslag till 21 § andra stycket LVU upphör när barnet fyller 18 år. Detta gäller oavsett vilken bestämmelse som låg till grund för det inledande beslutet om vård.

Enligt den nuvarande lydelsen av 21 § LVU upphör vården om ett barn som vårdas med stöd av 2 § LVU när han eller hon fyller 18 år, och när han eller hon fyller 21 år om vården sker med stöd av 3 § LVU. Detta bör gälla även fortsättningsvis.

Utredningens förslag innebär att en ny grund för fortsatt vård enligt lagen införs. Grunden kan aldrig bli tillämplig när det handlar om att inleda vård enligt LVU utan bara när frågan är om vården ska fortsätta eller inte. Det behövs kompletterande bestämmelser om när vård som fortsätter med stöd av denna bestämmelse upphör.

Den föreslagna bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU är bara tillämplig på barn. Detta innebär att en person mellan 18 och 20 år inte kan vårdas med stöd av utredningens förslag utan att förutsättningarna i 3 § LVU är uppfyllda.

Vård som har fortsatt med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU ska upphöra när barnet fyller 18 år, oavsett om det inledande beslutet om vård fattades med stöd av 2 eller 3 § LVU, eller båda.

Ett särskilt beslut ska fattas som ska prövas av domstol

Utredningens förslag

En bestämmelse införs som innebär att en socialnämnd ska fatta ett särskilt beslut om nämnden bedömer att vården ska fortsätta med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU.

Ett sådant beslut ska inom fyra veckor från beslutsdagen underställas förvaltningsrätten. Om inte socialnämnden underställer förvaltningsrätten beslutet inom fyra veckor upphör vården.

Att ett barn inte längre vårdas med stöd av bestämmelsen som inledde vården är en stor förändring. Av rättssäkerhetsskäl är det viktigt att en sådan förändring tydligt förmedlas till parterna på ett sätt som liknar förfarandet för inledande av vård. Socialnämnden ska fatta ett särskilt beslut om den finner att ett barn ska fortsätta vårdas med stöd av den föreslagna lydelsen i 21 § andra stycket LVU. Beslutet ska underställas förvaltningsrätten inom fyra veckor från att det fattades.

Med hänsyn till att det redan finns ett underliggande beslut om vård som har prövats av en domstol anser utredningen att det inte är lika påkallat med en snabb domstolsprövning. Någon tidsgräns inom vilken domstolen ska pröva beslutet införs inte. Det är tillräckligt att det redan framgår av 33 § LVU att mål och ärenden enligt lagen ska handläggas skyndsamt. Om en socialnämnd inte underställer förvaltningsrätten beslutet inom fyra veckor upphör tvångsvården.

Möjligheten att begära hemtagning regleras och begränsas**Utredningens förslag**

Ett barn som har fyllt 15 år och den eller de som har vårdnaden om ett barn får begära att vård utanför det egna hemmet ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU eller vård som därefter fortsatt med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU ska upphöra behöver inte prövas av socialnämnden om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste sex månaderna.

Frågan om vård enligt LVU ska upphöra uppkommer i regel genom att någon part begär att vården ska upphöra, en s.k. hemtagningsbegäran. Det innebär att ett förvaltningsrättsligt ärende uppkommer som ska utredas och avgöras genom ett formellt beslut. Möjligheten finns inte särskilt reglerad och berörs knapphändigt i litteraturen. Rutinerna har utarbetats i praxis utan något egentligt lagstöd. Det är angeläget att det förs in en bestämmelse i LVU om rätt för en part att begära att vården ska upphöra.

Enligt nuvarande bestämmelser finns det ingenting som hindrar en part från att vid upprepade tillfällen begära att vården ska upphöra. I praktiken kan en part göra en ny hemtagningsbegäran direkt efter att en dom där frågan om vårdens upphörande prövats vunnit laga kraft. Vid en hemtagningsbegäran påbörjar socialnämnden en s.k. hemtagningsutredning som sedan leder fram till ett beslut.

Företrädare för socialnämnderna har i utredningen uppgett att upprepade hemtagningsutredningar är ett problem som upptar socialnämndens resurser och kan spä på konflikten mellan socialnämnden och vårdnadshavarna. De barn som utredningen har pratat med har berättat om den frustration som upprepade hemtagningsutredningar skapat samt en påtaglig försämring av skolresultat och mående.

Upprepade hemtagningsutredningar riskerar att påverka ett barn negativt liksom hans eller hennes möjlighet att komma till ro och anpassa sig till sin miljö. Socialtjänsten behöver lägga tid och resurser på utredningar i stället för att exempelvis kunna erbjuda vårdnadshavaren mer stöd. Det behövs en bestämmelse som begränsar en vårdnadshavares möjlighet att begära att vård med stöd av 2 § LVU ska upphöra. Det primära skälet är barnets behov av stabilitet.

När det gäller tidsgränsen beaktas att det finns ett förslag om att en socialnämnd redan efter två års placering ska överväga om vårdnadsöverflyttning ska ske. Att i ett sådant fall ha en tidsspärr på tolv månader, som föreslagits i utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2015:71) bedöms vara för långtgående. Utredningen föreslår att tidsgränsen bestäms till sex månader.

Att en socialnämnd inte behöver pröva en begäran om att vård enligt 2 § LVU ska upphöra är inte detsamma som att en socialnämnd är förhindrad att pröva hemtagningsbegäran. Om det har skett en förändring som är av betydelse för om vården ska upphöra ska en socialnämnd inleda en hemtagningsutredning. För vårdnadshavare vars barn vårdas med stöd av 3 § LVU införs ingen begränsning.

Flyttningsförbudet tas bort i LVU och flyttas till SoL

Utredningens förslag

Möjligheten att besluta om flyttningsförbud i samband med att vård enligt LVU upphör tas bort. Det ska fortfarande vara möjligt att meddela beslut om flyttningsförbud i samband med att en frivillig placering enligt SoL upphör. Bestämmelserna om flyttningsförbud flyttas därför till SoL.

Enligt 24 § LVU får förvaltningsrätten efter ansökan från en socialnämnd för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om ett barn att ta honom eller henne från exempelvis ett familjehem. För att ett sådant förbud ska meddelas krävs att det finns en påtaglig risk för att ett barns hälsa eller utveckling skadas. Ett flyttningsförbud kan meddelas tills vidare eller för en begränsad tid. En socialnämnd ska minst en gång var tredje månad överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs.

Beslut om flyttningsförbud kan fattas i situationer där ett barn har varit frivilligt placerat med men där vårdnadshavaren avser att hämta hem sitt barn, och i samband med ett beslut om upphörande av vård enligt LVU. Flyttningsförbudets syfte är att förhindra en hemtagning av barnet vid en olämplig tidpunkt eller alltför snabbt. I bedömningen ska hänsyn tas till barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslöbindningar.

Den tid som ett barn har vårdats på en annan plats än i det egna hemmet, levnadsförhållanden och de förhållanden som barnet skulle komma till kan också beaktas. Föräldrarnas kontakter med barnet under placeringen bör också vägas in.

Prövningen av ett flyttningsförbud liknar till stor del den prövning som följer av utredningens förslag till 21 § andra och tredje styckena LVU. Båda bestämmelserna innebär att barnet fortsätter att vårdas med stöd av en annan grund än de som framgår av 2 eller 3 § LVU.

Flyttningsförbud används i begränsad omfattning, och prövas många gånger i en separat process. Det kan leda till dubbla domstolsprocesser vilket har flera nackdelar. Medan domstolsprocesserna pågår uppstår en stor osäkerhet hos barnet, föräldrarna och familjehemsföräldrarna. Dessutom kan motsättningarna mellan föräldrarna och socialnämnden skärpas. Processandet är kostnadskrävande och tar lång tid. Vetskapen om att beslutet ska omprövas efter förhållandevis kort tid bidrar inte till stabila och trygga förhållanden.

Att ett barn fortsätter att vårdas med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU innebär bl.a. att en socialnämnds samtliga skyldigheter när det gäller placerade barn kvarstår, exempelvis att göra regelbundna besök hos barnet. Nämnden har möjlighet att gripa in och vidta åtgärder.

Utredningen bedömer att tillämpningsområdet för flyttningsförbudet täcks in av förslaget till 21 § andra och tredje styckena LVU. I de fall där det tidigare kunde ha meddelats ett flyttningsförbud kan barnet i stället fortsätta att vårdas med stöd av förslaget till 21 § andra stycket LVU. Detta kan skapa en tryggare och stabilare tillvaro för parterna och större möjlighet för socialnämnden att fortsätta att arbeta med barnet, föräldrarna och familjehemsföräldrarna.

För ett barn som är frivilligt placerat med stöd av SoL kan det finnas ett behov av att kunna använda bestämmelserna om flyttningsförbud för att hindra en skadlig hemtagning. Eftersom detta begränsas till frivilligt placerade barn föreslås att bestämmelserna om flyttningsförbud flyttas till SoL.

Innan nuvarande LVU trädde i kraft 1990 fanns bestämmelserna om flyttningsförbud i SoL. Att bestämmelserna togs in i LVU motiverades med att flyttningsförbudet är ett tvångsingripande. Även om detta fortfarande är fallet leder utredningens förslag till att flyttningsförbud bara kan användas när barnet har varit placerat med stöd av SoL. Bestämmelserna bör därför, av pedagogiska och logiska skäl, finnas i samma lag.

Barnrättsperspektivet stärks genom att barn benämns i lagen

Utredningens förslag

För att stärka barnrättsperspektivet kompletteras den unge genomgående med barnet eller i de bestämmelser som är tillämpliga på barn. Med barn avses varje människa under 18 år. Med den unge avses varje människa mellan 18 och 20 år. En definition av barn respektive den unge eller ung person införs i 1 § LVU.

Som en konsekvens av detta föreslås även att barn ska ingå i lagens namn. Lagen föreslås därför ändra namn till lagen med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga.

LVU är tillämplig på barn och unga upp till 21 år men majoriteten av de som vårdas med stöd av lagen är under 18 år, vilket innebär att den huvudsakliga tillämpningen av lagen rör barn. Trots detta nämns ordet barn bara i tre bestämmelser i nuvarande LVU. För att spegla hela tillämpningsområdet och anlägga ett tydligt barnrättsperspektiv föreslås att den unge byts ut mot *barnet eller den unge* i de bestämmelser som är tillämpliga på en person under 18 år.

Utredningen föreslår att en definition av barn och den unge eller ung person förs in i 1 § LVU. Definitionen av barn kommer från barnkonventionen. Samma definition finns i 1 kap. 2 § SoL. Med den unge eller ung person avses varje människa mellan 18 och 20 år. En ung person omfattas av lagen tills han eller hon fyller 21 år. Definitionen av ung person, eller den unge, finns inte i exempelvis SoL. Definitionen är dock tydlig och pedagogiskt nödvändig.

Eftersom barnet förs in i lagstiftningen bör detta även återspeglas i namnet på lagen. Utredningen föreslår därför att lagen ska heta lagen med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga. Lagen kan förslagsvis förkortas LBU.

Konsekvenser

Förslagets påverkan på socialnämndernas ärendehantering

Vid bedömningen av fortsatt vård enligt LVU ska barnets bästa vara avgörande, och till hjälp finns ett antal omständigheter uppräknade. De uppräknade omständigheterna bör till stora delar vara sådant som socialnämnden redan behöver ha kännedom om för att kunna bilda sig en uppfattning om ifall vården ska upphöra eller inte. Själva utredningsarbetet bedöms påverkas i liten utsträckning.

Förslaget att begränsa en vårdnadshavares möjlighet att begära en hemtagningsutredning bedöms ha positiv inverkan på en socialnämnds ärendehantering och arbetsbelastning. Antalet begäran om hemtagningsutredningar kan ändå komma att öka utifrån den mediala uppmärksamhet som placerade barn i allmänhet har fått under det senaste året samt förslaget att en socialnämnd ska överväga vårdnadsöverflyttning redan efter två år.

Att en socialnämnd ska fatta ett särskilt beslut bedöms utgöra en skillnad framför allt när det gäller barn som är placerade med stöd av 2 § LVU. Det antas dock vara ett förhållandevis begränsat antal beslut som prövas enligt den nya bestämmelsen.

För barn som är placerade med stöd av 3 § LVU omprövar nämnden med sex månaders mellanrum om vården ska fortsätta, vilket redan resulterar i ett överklagbart beslut. Om en vårdnadshavare begär att en socialnämnd ska göra en hemtagningsutredning mynnar även det ut i ett överklagbart beslut. Utredningens förslag att ett särskilt beslut ska fattas bedöms sammantaget ha en mindre påverkan på socialnämndernas arbete.

Att beslutet ska underställas förvaltningsrätten inom en viss tid bedöms ha större påverkan. En socialnämnd behöver medverka i en domstolsprocess, men redan nu är en socialnämnd en part vid en begäran om hemtagning samt vid en ansökan om flyttningsförbud. Förslaget innebär att nämnden inte behöver medverka i dubbla processer. Det är svårt att bedöma hur stor skillnaden blir. En viss ökad arbetsbelastning bör kunna förväntas av att ett beslut ska underställas rätten.

Utredningens förslag om att flyttningsförbudet inom LVU tas bort bedöms ha betydelse för

både socialnämndernas och domstolarnas arbete. I nuläget prövas frågan om vården ska upphöra i ett mål och frågan om flyttningsförbud i ett annat. Även här skulle parallella processer undvikas och de aktuella frågorna kan prövas i ett och samma mål.

Ekonomiska konsekvenser

Att en ny grund för fortsatt vård enligt LVU införs kan få till följd att ett barn fortsätter att vårdas en längre tid med stöd av lagen än i dag. Det kan få en ekonomisk påverkan på kommunernas budget. Hur många dessa barn kan komma att bli är svårt att bedöma. En del av barnen bör motsvara de som annars hade blivit kvar i tvångsvården med stöd av ett flyttningsförbud eller med någon annan form av social insats.

Att flyttningsförbudet tas bort i LVU innebär att det inte längre kommer att krävas parallella processer utan att en samlad bedömning kan göras inom ramen för ett och samma mål eller ärende. Detta bör ha en positiv påverkan på socialnämndernas och domstolarnas resurser. Samma gäller förslaget att begränsa vårdnadshavarens möjlighet att begära en hemtagningsutredning.

Att beslut om fortsatt vård enligt den nya bestämmelsen ska underställas förvaltningsrätten inom viss tid bedöms påverka genom att en socialnämnd behöver medverka i en domstolsprocess och genom att måltillströmningen kan förväntas öka något. Sammantaget med övriga förslag bedöms de ekonomiska konsekvenserna rymmas inom en socialnämnds eller en domstols befintliga budget.

Syftet med utredningens förslag är att skapa trygghet, stabilitet och långsiktighet för placerade barn och unga. Om syftet uppnås kan vinsterna för samhället bli stora genom att placerade barn och unga får goda möjligheter att utvecklas väl och bidra till samhällets utveckling och välfärd. Som en följd av detta skulle även kostnaderna för kommunerna och staten minska.

Förvaltningens bedömning

Nedan presenteras arbetsmarknads- och socialförvaltningens bedömning. De förslag som förvaltningen inte har några särskilda synpunkter på berörs inte i yttrandet.

Syftet med utredningen och de förslag som presenteras är angelägna. Behovet av trygghet, stabilitet och långsiktighet för placerade barn vägs mot vikten av rättssäkerhet och att fortsatt säkerställa att en så ingripande åtgärd som tvångsvård endast ska användas när det är nödvändigt och det finns en risk att barnets hälsa och utveckling skadas. Detta är viktigt för legitimiteten i de beslut som fattas och för medborgarnas tillit till socialtjänsten och rättsväsendet.

Det är motsägelsefullt att skapa en bestämmelse som ger möjlighet till tvångsvård av barn och unga trots att förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre föreligger. Det finns inte längre något vårdbehov men tvångsvård ska ändå kunna fortsätta. Utredningen svarar inte tillräckligt tydligt på vilka kriterier och omständigheter som ska motivera tvångsvården. Detta kan leda till problem ur rättssäkerhetssynpunkt och på en praktisk nivå i socialtjänstens tillämpning av den nya grunden för LVU.

Det finns utmaningar med de situationer där en placering upphör och barnet ska återföras till sina vårdnadshavare. Det är viktigt att kunna skydda barnet mot konsekvenserna av ett för snabbt och oplanerat återförande. Förvaltningen anser att den nuvarande bestämmelsen om

flyttningsförbud är tydligare och mindre ingripande än den nya grund för fortsatt vård enligt LVU som föreslås.

När ett barn varit placerat i tre år ska vårdnadsöverflyttning övervägas, enligt nuvarande bestämmelse. Fokus från lagstiftare och berörda statliga myndigheter bör vara hur socialtjänstens förutsättningar ska stärkas för att få till stånd vårdnadsöverflyttningar oftare i de fall där det bedöms vara det bästa för barnet, snarare än att försöka lösa utmaningen genom att införa en ny bestämmelse.

Utredningen återkommer till den kritik som framförts kring att använda barnets bästa som en grund för beslut om tvångsvård. Kritiken är relevant även när det gäller det aktuella förslaget. Grunderna för fortsatt vård enligt LVU beskrivs inte tillräckligt tydligt i utredningen. Det skulle innebära en klar utmaning för socialtjänsten att bedöma och beskriva vilka faktiska omständigheter som motiverar ett beslut om fortsatt vård, inte minst eftersom de omständigheter som legat till grund för vård enligt 2 eller 3§ LVU inte längre föreligger och det har skett en genomgripande och varaktig förändring.

Utredningen påtalar att det inte ska handla om att barnet har fått en nära anknytning till familjehemmet. Det ska vara nödvändigt för barnet att fortsätta vårdas åtskild från sina vårdnadshavare. Om familjehemmet inte längre kan ha barnet placerat hos sig vid beslut om fortsatt vård så kan det innebära att prövningen mynnar ut i att det är barnets bästa att flytta hem i stället för till ett nytt familjehem. Detta antyder att anknytningen till familjehemmet ändå tillmätts en stor betydelse, vilket också ofta är fallet i praktiken i de ärenden där återförandet av ett barn till vårdnadshavaren medför en känslomässig påfrestning. Beskrivningen av omständigheter till grund för fortsatt vård är motsägelsefull och bidrar inte till tydlighet i vad socialtjänsten ska grunda bedömningen på.

En annan svårighet med den nya grunden för tvångsvård är hur socialtjänsten ska kunna vara transparenta och tydliga gentemot vårdnadshavare. Förutsättningarna för vård enl 2 eller 3§ LVU, liksom vad som krävs för att vården ska kunna upphöra, går att ge en tydlig information om. Att i samband med det informera om att tvångsvården ändå kan komma att fortsätta efter att omständigheterna som legat till grund för vården upphört medför en utmaning och riskerar att försvåra samarbetet med vårdnadshavarna.

Förvaltningen efterfrågar en tydligare beskrivning av den formella beslutsprocessen. Förvaltningen anser att det hade varit önskvärt med en tidsram även för förvaltningsrättens fastställande av beslutet. Att hänvisa till att ett inledande beslut om vård enligt LVU fattats och prövats tidigare framstår som motsägelsefullt eftersom socialnämnden har bedömt att grunderna för den vården inte längre föreligger.

En tydligare motivering efterfrågas kring varför utredningen valt att utvidga uppdraget från att omfatta placeringar enl 2§ LVU i familjehem till att även omfatta placeringar enl 3 § LVU i såväl familjehem som på HVB. Att ett barn skulle tvångsvårdas på HVB utan att ett vårdbehov enl 3§ LVU föreligger ter sig osannolikt. Utredningen påtalar själv att det vid vård på HVB antagligen inte uppstår en sådan situation som beskrivs som grund för vård enligt den nya grunden för LVU.

Vad gäller övriga förslag – exempelvis att vårdplanen ska revideras och att ett särskilt beslut ska fattas som ska underställa rätten - framstår de som relevanta, i det fall som den nya grunden blir

verklighet.

Förslaget att begränsa vårdnadshavares möjlighet till hemtagningsbegäran välkomnas. Att sätta tidsgränsen vid 12 månader hade inte varit orimligt, med tanke på att socialnämnden har att överväga vid varje givet tillfälle att låta vården upphöra. 6 månader som tidsgräns kommer ändå att medföra en skillnad till det positiva för både barnens situation och socialtjänstens möjligheter att arbeta med familjen. Det är relativt vanligt förekommande med hemtagningsbegäran även vid placeringar enligt 3§ LVU, trots att vårdnadshavaren har möjlighet att överklaga beslutet i samband med omprövning av vård. En begränsning av möjligheten till hemtagningsbegäran är därför behövlig även i dessa ärenden och inte enbart vid vård enligt 2§ LVU.

Konsekvenser för barn

Syftet med utredningen och de förslag som presenteras är angelägna och har ett tydligt barnrättsperspektiv. Att väga placerade barns behov av stabilitet och långsiktighet mot rättssäkerheten och vårdnadshavarnas rättigheter och vilja är en komplex uppgift. En viktig uppgift för socialtjänsten är att skapa samarbete och goda relationer med vårdnadshavarna utan att ge avkall på vad som är barnets bästa.

Rättssäkerhet och legitimitet har stor betydelse i sammanhanget. Att införa en ny grund för LVU som är svår att tillämpa på ett tydligt och rättssäkert sätt riskerar att medföra ökade motsättningar mellan socialtjänst och vårdnadshavare, vilket inte skulle gynna barnen.

Konsekvenser för jämställdhet

Förslagen bedöms i sig inte innebära några särskilda konsekvenser ur ett jämställdhetsperspektiv. De föreslagna bestämmelserna omfattar både flickor och pojkar samt unga män och kvinnor.

Om inte grunderna för beslut om fortsatt vård enligt LVU tydliggörs kan det leda till att det lämnas alltför mycket utrymme i socialtjänstens bedömningar för mer eller mindre omedvetna föreställningar om sådana aspekter som kön och etnicitet. Det medför i sin tur en risk för oskäligen skillnader i tillämpningen av den nya grunden för vård enligt LVU.

Ekonomiska konsekvenser

Förvaltningen instämmer i utredningens bedömning att förslagen sammantaget inte kommer att medföra några ökade kostnader för socialtjänsten.

Ansvariga

Petra West Stenkvist Enhetschef

Britt-Marie Pettersson Förvaltningschef